

Asia: VN/1364/2021

Ehdotus kulttuuriperintöstrategiaksi

Lausunnonantajan lausunto

Mikä on näkemyksenne strategian tavoitteista ja toimenpidelinjauksista yleisesti?

Suomen ympäristökeskus (Syke) kiittää mahdollisuudesta lausua strategiaan. Strategia kattaa laajasti kulttuuriperinnön eri muodot (aineelliset, aineettomat, digitaaliset, maisema, luonnon ja kulttuurin vuorovaikutus). Strategiassa on erinomaisesti korostettu kulttuurin merkitystä ekologisesti ja sosiaalisesti kestäväen kehityksen edistäjänä ja ratkaisuna kestävyysaasteisiin. On erittäin tärkeää, että strategiassa huomioidaan, että kulttuuri ja kulttuuriperintö voivat tarjota tasapuolisen ja oikeudenmukaisen mahdollisuuden ”virkistäytymiseen, jaettuihin kokemuksiin ja vaikeaksi koettujen asioiden ja tunteiden käsittelemiseen”. Strategian vahvuus on myös se, että siinä nostetaan kulttuuri mukaan osaksi kestävyysratkaisua. Merkityksellisuuden kokeminen voidaan kytkeä osaksi aineetonta kulttuurista pääomaa, jolloin muut arvot kuin kuluttaminen ja omistaminen tulevat tärkeämmiksi, vahvistaen myös hyvän elämän oikeudenmukaista kokemusta. Strategiassa tunnistetaan myös ylisukupolvisuus turvaamalla hyvinvoinnin ja merkityksellisen elämän edellytykset sekä nykyisille että tuleville sukupolville. Ilahduttavaa on huomata, että strategiassa tarkastellaan kulttuuriperinnön vaikutusta ilmastonmuutokseen, eikä ainoastaan sitä kuinka muuttuva ilmasto vaikuttaa kulttuuriperinnön säilymiseen. Strategiassa on esitetty neljä tavoitekokonaisuutta ja niille erilliset tavoitteet ja toimenpiteet. Moni tavoite jää tavoitteeltaan hieman yleispiirteiseksi (mm. monitieteisiä tutkimusohjelmia edistetään) ja todennäköisesti jalostuvat konkreettisiksi toimenpide-ehdotuksiksi vastuutahoineen jatkotyöstämisen aikana. Samalla eri tavoitteille ja toimenpiteille tulisi asettaa kiireellisyysaste eli mitkä vaativat lyhyenajan nopeita toimia ja mitkä tavoitteet vaativat pitkänajan suunnitelmallista toteuttamista. Myös mahdolliset ristiriidat eri tavoitteiden välillä olisi hyvä arvioida strategian jatkotyöstämisen vaiheessa.

Mikä on näkemyksenne strategian tavoitteista ja toimenpidelinjauksista oman toimialanne tai tehtävänne näkökulmasta?

Kokonaisuutena Syken henkilöstö kokee, että strategian tavoitteet ovat erittäin hyvin linjassa Syken omien tavoitteiden osalta edistää yhteiskunnan kestävyysmurrosta. Syken perusarvoja ovat globaali vastuullisuus, eettisyys, reiluus ja tasa-arvo. Kuten strategiassa mainitaan, Syke on vahvasti samaa mieltä siitä, että kun siirrytään kohti kestävä yhteiskuntaa, kestäväen kehityksen toimet vaikuttavat eri tavoin ihmisten elämään ja sen vuoksi on tärkeää pitää kiinni oikeudenmukaisuuden periaatteista. Syken asiantuntijat tekevät työtä ilmastonmuutoksen ja luontokadon hillitsemiseksi.

Mahdollisten ratkaisuiden löytämiseksi on tärkeää, että perinnetietoa hyödynnetään ja ratkaisuja haetaan yhdessä kansalaisten ja eri toimijoiden kanssa. Olemme Sykessä erittäin samaa mieltä strategian mukaisesta linjauksesta, että kulttuuriperinnöstä ja siihen sitoutuneesta tiedosta on mahdollista löytää kestäviä malleja ja ratkaisuja ilmastonmuutoksen ja luontokadon hillitsemiseen. Syken monet asiantuntijat kehittävät uudenlaisia keinoja myös kansalaisten ja kansalaistiedon parempaan hyödyntämiseen osana tieteellistä tietoa. Näitä voidaan hyödyntää myös erilaisten kulttuuri- tai perinnetiedon keräämisessä. Tutkimme myös tapoja hyödyntää ja käyttää erilaisia kulttuuriperinnön palveluita tai alueita ja sitä kautta tuotamme tietoa millä lailla kulttuuri ja kulttuuriperintö tarjoavat mahdollisuuden virkistytymiseen, jaettuihin kokemuksiin ja vaikeaksi koettujen asioiden ja tunteiden käsittelemiseen.

Kommenttinne lukuun 5.1

Ajatus kulttuuriperinnöstä omana ja yhteisenä on linjassa Syken toimintatavan kanssa ja ajatuksessa siitä, miten avoin toimintakulttuuri lisää yksilöiden osallisuutta ympäristötoimiin, kuten luontokadon ehkäisyyn ja ilmastonmuutokseen sopeutumiseen ja siten kestävyysmurroksen aikaansaamiseen. Kulttuuriperintöstrategiassa esitetty ”Digitaaliset työkalut tarjoavat yhteisöille välineen tallentaa myös itse omaa kulttuuriperintöään sekä jakaa ja käyttää sitä koskevaa tietoa” tulee tehdä toimenpideohjelman keinoin mahdolliseksi, huomioiden erilaiset toimijat yksilöistä yhteisöihin ja ajatellen tässä myös osallisuuden kokemuksen vahvistamista. Suomen ympäristökeskus voi osaltaan tuottaa uutta tietoa kulttuuriperinnön yhteiskunnallisista vaikutuksista.

Kommenttinne lukuun 5.2

Luvun 5.2. viisi tavoitetta ovat vahvasti Syken arvoja ja strategiaa tukevia. Luvussa (s. 32) nostetaan myös esille sen, että kulttuurinen toiminta voi olla myös kestävätoimintaa ja sitä on syytä tarkastella kriittisesti. Ilmastonmuutoksen hillinnän ja ilmastokestävyysnäkemyksen nimissä puretaan edelleen runsaasti vanhaa rakennuskantaa. Strategiassa painotetaan (s. 32), että rakennuskanta on tärkein osa kansallisvarallisuuttamme, jonka ylläpito ja käyttö ovat keskeisessä roolissa myös hiilineutraaliustavoitteen saavuttamisessa, ja että rakennuksia korjattaessa ja energiatehokkuutta parannettaessa toimenpiteet tulee sovittaa rakennuksen kulttuurihistoriallisiin arvoihin. Me Sykessä näemme, että kiertotalouden periaatteiden ja kestävä luonnonvarojen kannalta on erittäin tärkeää arvioida, milloin korjausrakentaminen on kokonaiskestävyysnäkökulmasta parempi ratkaisu kuin purku ja uudisrakentaminen (Vierikko ym. 2020).

Eryteisesti väljästi rakennetut lähiöt ovat usein tiivistämisen kohteina suomalaisissa kasvukeskuksissa. Strategiassa ei suoraan mainita erilaisten kaupunkiympäristöjen ja -rakenteiden sekä niiden kerrostumia osana kulttuuriympäristöä. Suomen ympäristökeskus näkee, että myös eri aikakauden kaupunkirakenteet sisältäen myös liikenneinfran ja rakennuskannan ovat myös osa kulttuuriympäristöä ja sen vuoksi tietyn aikakauden kaupunkirakenteet muodostavat säilytettävän kaupunkiympäristön kokonaisuuden. Tämän voisi lisätä sivun 33 toimenpidelinjauksiin.

Kuten strategiassa todetaan (s. 35) voivat rakennusten energiatehokkuuden parantaminen, uusiutuvaan ja päästöttömään energiaan sijoittaminen, yhdyskuntarakenteen hajautumisen estäminen sekä lisä- ja täydennysrakentaminen saattavat olla rakennusperinnön kannalta haasteellista. Sykellä on osaamista, valmiiksi kehitettyjä yhteistoimintamalleja ja työkaluja tämänlaisten haasteiden tunnistamiseen ja eri sektoreita ylittävän yhteistyön tueksi.

Syke näkee erittäin kannatettavana perinnebiotooppien ja muiden kulttuurimaisemien hoitoa ja merkitystä vahvistetaan -tavoitteen. Tutkimuslaitoksellamme on paljon osaamista, tietoa ja taitoa tämän tavoitteen toimeenpanemisessa sekä seurannan toteuttamisessa.

Luvussa mainitaan kokoelmien ja tietovarantojen merkitys kulttuuriperinnön tallentamisessa luontokadon, ilmasto-ongelmien ja elinympäristön muutosten dokumentoijana. Tässä kohtaa toivomme, että tulevassa kulttuuriperintöstrategiaa tarkentavassa toimenpideohjelmassa huomioidaan ne ympäristöalan järjestöt, yhdistykset ja yksityiset toimijat, joiden tuottamat kokoelmat ja tietovarannot olisi tarpeen tallentaa pysyviin, pitkäaikaisiin ja avoimiin julkaisuarkistoihin, mutta joilla ei tällä hetkellä ole resursseja tai keinoja siihen. Tällainen paikallistoimijoiden tuottaman tiedon tallentaminen tuleville sukupolville voi antaa ainutlaatuisia tietoa siitä, millaisia elinympäristöt ovat aiemmin olleet ja millaisia toimenpiteitä niiden hoitamiseksi on tehty tai suunniteltu tehtävän.

Näemme toiminnan toteuttamisen olevan mahdollista siten, että kunkin ympäristöalan valtionhallinnon toimijat tarjoavat alan yhdistyksille ja järjestöille konsultoivaa apua julkaistujen kokoelmien ja tietovarantojen pitkäaikaissäilytyksessä.

Kommenttinne lukuun 5.3

Kulttuuriperinnön tutkimuksen kohdalla mainitaan tutkittu, avoin ja luotettava tieto, jonka vuoksi on tärkeää huolehtia perinnön säilyttämisestä, säilymisestä ja saavutettavuudesta. Suomen ympäristökeskus on sitoutunut avoimeen tieteseen ja toimintakulttuuriin ja siten näemme nämä tavoitteet hyvin tärkeiksi. Avoimen tieteen saavutettavuudessa on huomioitava nimenomaisesti myös kognitiivinen saavutettavuus useiden sukupolvien aikaperspektiivillä ja siten myös tutkimusmenetelmien kuvaukseen ja tutkimusten korkeatasoisiin metatietoihin tulee kiinnittää huomiota.

Kappaleeseen "Kulttuuriperintötieto on kattavaa, ajantasaista, yhteentoimivaa ja laajasti käytössä" voitaisiin lisätä tarkentavia huomioita ja tavoitteita tiedon avoimesta saatavuudesta, erityisesti kokotekstiaineistoihin ja alkuperäiseen dataan pääsystä.

Kommenttinne lukuun 5.4

Kulttuuriperinnön rooli taloudelle, mukaan lukien matkailulle, on kiistämättä merkittävä ja sitä käsitellään strategiassa monitahoisesti. Kokoamalla kulttuuriperintöön liittyvää tietoa myös luonnonympäristöistä, voidaan rikastaa matkailijoiden kokemuksia luonnossa liikuttaessa ja esimerkiksi digitaalisilla palveluilla elävöittää luonnonympäristöjä tuomalla ajallisia kerroksia tunnistettuihin kohteisiin - sekä kaukaista, geologista historiaa että uudempaa arkeologista historiaa, myös mahdollisia tulevaisuuden kuvauksia. Tämä edellyttää sekä avointa tutkimustietoa että narratiivista kerrontaa.

Strategiassa kuvattuihin mahdollisiin toteutuksiin liittyvien toimijoiden yhteentuomisen olisi toivottavaa nähdä konkretisoituvan toimenpideohjelmassa. Kestävän matkailun näkökulmasta arkoihin luonnonympäristöihin tutustuminen muutoin kuin paikanpäälle matkustamalla on myös nähtävä yhtenä digitaalisen kulttuuriperinnön hyödyntämisen mahdollisuutena.

Mikä on näkemyksenne strategian yhteiskunnallisista ja taloudellisista vaikutuksista?

Koska lausuntoamme ei ole valmistellut laaja joukko Syken asiantuntijoita ja koska haluamme korostaa tiedolla johtamista ja toimeenpanoa, niin haluamme tässä kohtaa korostaa, että toimenpanovaiheessa on erityisen tärkeää tehdä analyysiä erilaisten toimenpiteiden sekä niiden yhteisvaikutuksesta yhteiskuntaan, ilmastonmuutokseen, luontokatoon ja talouteen. Suomen ympäristökeskus osallistuu mielellään tämänkaltaisiin selvityksiin.

Mahdolliset muut strategiaehdotusta koskevat huomionne.

Ehdotamme pientä muokkausta s. 19 Suomen ympäristökeskuksen toimenkuvan esittelyyn. Strategiassa mainitaan, että ”Suomen ympäristökeskus (Syke) on ympäristöalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Se hallinnoi muun ohella maisemiin ja rakennettuun ympäristöön liittyvää tietoa.” Uusi muotoiluehdotus: ” Suomen ympäristökeskus (Syke) on valtion tutkimuslaitos, joita ohjaavat maa- ja metsätalousministeriö ja ympäristöministeriö. Se hallinnoi muun ohella maisemiin ja rakennettuun ympäristöön liittyvää tietoa sekä tuottaa tutkimustietoa”.

Strategian valmistumisen jälkeen on tarkoitus laatia erillinen toimeenpanosuunnitelma. Pidätkö tätä tärkeänä? Jos kyllä, niin miksi?

Strategiassa on erinomaiset tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset, jotka jäävät kuitenkin vielä hyvin yleiselle tasolle. Jotta strategian toimenpiteet saadaan jalkautettua ja toteutettua, on erittäin tärkeää luoda konkreettinen toimeenpanosuunnitelma, jossa olisi hyvä myös arvioida eri toimintojen prioriteetti ja kiireellisyysluokka.

Millaisia osallistamisen tapoja haluaisitte toimeenpanosuunnitelman laatimisessa käytettävän?

Osallistaminen voitaisiin toteuttaa sekä digitaalisia että kasvokkaisia vuorovaikutustilanteita hyödyntäen, jolloin saataisiin laaja maantieteellinen kattavuus, eri toimijoiden mukaantulo sekä tarjottaisiin mahdollisuus myös asioiden yhteiskehittämiseen, alkaen kokonaisuuden ymmärtämisestä yhteistyön rakentamiseen.

Millaisena näkisitte oman tai edustamanne tahon roolin strategian toimeenpanossa?

Suomen ympäristökeskuksen rooli kulttuuriperinnössä on painottunut tietoaineistoihin ja -järjestelmiin. Tarjoamme mm. ELY-keskusten käyttöön Kuntakaavoituksen ja kulttuuriympäristön paikkatietojen ylläpitoon GISALU-järjestelmän. Museoviraston kanssa on myös tehty pitkään yhteistyötä aihepiirin aineistoissa. Lisäksi näemme, että erilaisten yhteistyö- ja tutkimushankkeiden kautta voisimme olla mukana toimeenpanon jalkauttamisessa

Vierikko Kati
Suomen ympäristökeskus - Ympäristöpolitiikkakeskus